

FORDÍTÁSI MUNKA

Hajléktalanság Dániában (FEANTSA)

Készítette:

Fehér Boróka

2011. március 20

Készült:

Hajléktalan emberek társadalmi és munkaerő-piaci integrációjának szakmai és módszertani megalapozása
(TÁMOP-5.3.2-08/1-2008-0001) kiemelt program

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

FEANTSA Árnyék 'Peer Review' (Partneri véleményezés)

HAJLÉKTALANSÁG DÁNIÁBAN:

„Fura lakást fura embereknek”

avagy

„Szokatlan lakhatási megoldások szokatlan életformákhoz”

2005. április

Tartalomjegyzék

1. Árnyék 'Peer review'

Célok és eljárások

Fő eredmények

2. Partneri értékelés

A. A 'Freak houses for freak people' (Fura lakást fura embereknek) nevű program áttekintése

B. A dán gyakorlat „szokatlan” aspektusai

Csekély létszámú célcsoport

Nincs reintegráció

Speciális szükségletek kielégítése

Az egyén felelőssége

Erős kapcsolati hálók

C. A dán gyakorlattal kapcsolatban felmerülő kétségek

A NIMBY jelenség ('Not in my back yard', 'örülök neki, ha nem a közelemben van')

Izoláció

Fenntarthatóság

Rugalmasság

3. Átültethetőség

A dán kultúra

Célcsoport

Utánkövetés és értékelés

Minőségi előírások

Kis projektek

Központi elhelyezkedés

A felhasználók részvétele

4. Következtetés

1. FÜGGELÉK Partner szervezetek

2. FÜGGELÉK Kérdőív

3. FÜGGELÉK Hitvallás

Árnyék peer review (partneri véleményezés)

Célok és eljárások

A 'fura lakást fura embereknek' ('freak houses for freak people'¹) nevű dán programot az Európai Bizottság a térség társadalmi befogadással kapcsolatos jó gyakorlatának választotta, mert alternatív módon közelíti meg a hajléktalanellátást, amennyiben kis közösségekben biztosít alternatív lakhatási formákat, és tekintettel van az eltérő életformájú hajléktalan emberek specifikus szükségleteire. Ezt a programot jelenleg az EU Társadalmi Befogadás Peer Review Program 2005² keretében értékelik.

A Szociális ügyek dán minisztériuma ad otthont a Koppenhágában április 26-án és 27-én tartandó Peer Review találkozóknak, és 7 partneri ország (Lengyelország, Cseh Köztársaság, Észtország, Litvánia, Németország, Hollandia és Luxemburg) van a meghívottak között, akiket arra kértek fel, hogy egy szolgáltató intézmény (FEANTSA), valamint helyi hatóságok (Eurocities és RETIS) képviselőivel együtt értékeljék ezt a programot. A Peer Review találkozó alatti megbeszélések végkövetkeztetéseiből a dán gyakorlattal kapcsolatos értékelő jelentés fog készülni, amely széles körben terjesztésre kerül.

A FEANTSA ezért a szolgáltatói szintet leíró „árnyék” partneri véleményezést készített a tagjaival folytatott konzultáción keresztül, melynek eredményei anyagául szolgálnak majd az EU Peer Review találkozójának. A tagoknak a dán gyakorlat összefoglaló leírását, valamint egy kérdőívet küldtünk (Lásd az 1. függelék), hogy visszajelzést és értékelést küldjenek

- a 'Fura lakást fura embereknek' program céljairól és eredményeiről
- a megközelítés saját országukba való átvihetőségéről.

A hivatalos partneri véleményezéstől eltérően az árnyék peer review az érdekeltek szintjén készült, a civil szervezetek véleményének összegyűjtése után, amelyek általában fontos szereplők bármely hajléktalan stratégia működtetésében, és széleskörű tapasztalatokkal bírnak a hajléktalan emberekkel való szoros kapcsolattartás területén. A FEANTSA peer review-ban alkalmazott módszerek hasonlóak az EU Peer Review-ban használtakhoz, noha az előbbi jóval több országot vont be a vizsgálatba³. A partner szervezetek üdvözlötték a FEANTSA javaslatát, hogy vizsgálják meg a „freak houses” program hatékonyságát és átvihetőségét a partnerek véleményezésének segítségével, és egyetértettek azzal, hogy a FEANTSA-n belül ösztönözni kell az ilyen típusú, országok közötti tapasztalatcserét.

Fő eredmények

Az itt bemutatott partneri véleményezés keretében összegyűjtött visszajelzéseken keresztül nagyobb nyilvánosságot kaptak a „freak houses” program újításai és tapasztalatai. Ennek segítségével az európai országok képessé válhatnak a releváns információk begyűjtésére és saját

körülményeikhez és szükségleteikhez igazítására. Az eredmények a következő tényezők fontosságára hívták fel a figyelmet:

1. A dán gyakorlat „szokatlan” elemeket tartalmaz, amelyek nem feltétlenül találhatók meg a többi európai országnak a kérdéssel szemben tanúsított hozzáállásában:
  - A megcélzott populáció nagyon csekély létszámú (mivel csak a kemény magot célozza meg a hajléktalanok csoportján belül)
  - A program célja nem feltétlenül a reintegráció, hanem az egyén életkörülményeinek javítása
  - A program inkább a kemény mag specifikus szükségleteit szolgálja ki, és nem a reintegrációhoz vezető tipikus utat mutat be
  - Az egyéneknek nagyobb felelőssége van saját otthonuk és életük fenntartásában, gondozásában
  - A közösségi környezet kedvez az erős kapcsolati háló kialakulásának
2. Az eredmények felhívják a figyelmet a dán gyakorlat néhány problémás elemére:
  - Az emberek „NIMBY” (‘not in my back yard’, azaz ‘csak engem ne érintsen’) attitűdje akadályozza a „türelmi zónák” felállítását az alternatív életstílusok számára
  - Szociálisan marginalizált csoportok számára létrehozott övezetek, és a társadalom nagy részétől való esetleges elszigetelődés
  - Az ilyen projektek fenntarthatósága az ellátók és az egyén szempontjából
  - Hiányzik a rugalmasság a lakók változó életkörülményeihez való alkalmazkodásban
3. Mikor az átültethetőséget fontolgatjuk, figyelembe kell venni a dán politika speciális elemeit:
  - A dán tolerancia az eltérő életmódokkal szemben
  - Szűk célcsoport
  - Az utánkövetés és értékelés szükségessége
  - A lakhatással kapcsolatos minőségi előírások
  - A megközelítést kis projektekkel kapcsolatban lehet csak alkalmazni
  - Központi helyszínek
  - A felhasználók bevonása az élettér tervezésében és fejlesztésében

Partneri értékelés

A. A „Freak houses for freak people” (Fura lakást fura embereknek) nevű program áttekintése

A '90-es évek vitái és modellkísérletei végül a lakhatás formalizált modelljévé forrták ki magukat: fura lakást fura embereknek. Sokféleképpen lehet utalni erre a programra: „speciális lakhatást az elidegenedett embereknek”, „fura lakást fura embereknek”, „eltérő lakhatást az eltérő életformához”, „szokatlan lakást a szokatlan élethez”. A program alap gondolata, hogy szokatlan lakhatási formákkal elégtételt adjanak azoknak a hajléktalan embereknek a speciális szükségleteit, akiknek nehezebb esik a szokványos hajléktalanellátás, és így a hagyományos lakhatás igénybevétele. A „freak” (fura) szócska, melyet a dán hatóságok választottak, fontos, mert azt jeleníti meg, hogy ez a fajta lakhatás azokat az embereket célozza meg, akik a kiváló jóléti

szolgáltatások ellenére sem tudnak vagy akarnak beilleszkedni a társadalom főáramába, és egyértelműen a társadalom többi tagjával ellentétesen élnek. Azonban a „freak” kifejezésnek az angol nyelvben negatív konnotációi vannak, és, hitünk szerint, csak erősíti a hajléktalan emberekkel szembeni negatív attitűdöket. Ezért ebben az elemzésben a „szokatlan lakáshatási megoldások szokatlan életformákhoz” (‘Unusual housing for unusual people’) kifejezést fogjuk használni.

A dán hatóságok által kidolgozott program egy 1993-as Per Lorang Sørensen⁴ tanulmány javaslatain alapszik, amely a Koppenhágában és Dánia más területein, természetes módon létrejött, hagyománytól eltérő lakhatási formák és helyszínek jelenségével foglalkozott, és amely lakhatási lehetőségeket ajánl amúgy fedél nélkül maradó embereknek.

A dán kormányzat 1999 és 2003 között (azóta négy újabb évre meghosszabbítva) támogatásokat nyújtott olyan projekteknek, amelyek a hagyományos lakhatási szolgáltatásoktól eltérnek. A program „housing first” (először lakhatást) megközelítésen alapszik – a cél, hogy először otthonhoz juttassák a klienst, és csak azután nyújtsanak egyéb szolgáltatásokat, miután a személy elérte azt a stabilitási szintet, amelynek köszönhetően képes a szolgáltatásokat teljes mértékben hasznosítani. Ezek általában kislélegzetű projektek (projektenként kevesebb, mint 20 lakás), amelyekben a hajléktalan emberek közösségben élnek, és mindegyiküknek megvan a saját, hagyományos lakásbérleti szerződéses „otthona”, ahol szabadon folytathatják szokásaikat (pl. drog, alkohol, stb.), anélkül, hogy otthonuk elvesztése fenyegetné őket. Ezek az otthonok lehetnek lakókocsik, műhelyek, stb. A közösségekkel nem él együtt állandó személyzet, de szociális munkások rendszeresen látogatják őket, figyelik a lakók fejlődését, és, ha lehet és szükséges, (egészségügyi, foglalkoztatási) szolgáltatásokat nyújtanak. Ez valójában egy „állandó” támogatott lakhatási forma.

A kormány támogatása fedezi a projekt kezdeti építésének és beindításának költségeit, de annak későbbi fenntartásának kiadásai a projektre jelentkezők felelőssége. A szervezetek, amelyek ebben a programban támogatást kaphatnak lakhatással foglalkozó vállalkozások, állami szervezetek, pl. önkormányzatok vagy régiók, intézmények, magánvállalkozók, magán szervezetek, egyesületek, stb. Független hajléktalanellátók is voltak a jelentkezők között.

B. A dán gyakorlat „szokatlan” aspektusai

CSEKÉLY LÉTSZÁMÚ CÉLCSOPORT

Ez a dán gyakorlat speciális szolgáltatásokat kínál azoknak az embereknek, akik a HITVALLÁS⁵ első fogalmi kategóriájába tartoznak: a fedél nélkülieknek. Ezek azok az emberek, akiknek nincsen fedél a feje fölött, és közterületen kénytelenek élni. Nincsenek statisztikai adatok azoknak a fedél nélküli embereknek a jellemzőiről, akik ezekben a szokatlan házakban élnek, de a dán kormány programjának hivatalos célcsoportját a krónikusan hajléktalanok, mentális betegséggel küzdők, alkoholbetegek és illegális szerek szedő drogfüggők alkotják⁶. Ez a célcsoport tartalmazza azokat az embereket, akiknek nem sikerült a hagyományos lakhatásba vagy más, egyéb célcsoportok számára létrehozott támogatott lakhatási formába integrálódni.

Általánosságban ezek az emberek az utcán élők, akik hosszú ideje közterületen laknak, és akik képtelenek (vagy nem akarnak) közösleges házakban, intézményekben vagy menhelyeken élni, és belépnek egy pályaut rendszerű reintegrációs folyamatba. Az alkalmazkodási képtelenség oka lehet a házirenddel kapcsolatos probléma (pl. szerfogyasztás, kutyatartás), vagy az, hogy veszélyt jelentenek a többi felhasználóra. Tehát az alapgondolat az, hogy hozzanak létre egy olyan teret, ahol az utcán élők saját otthonukban folytathatják megszokott életmódjukat. A partnerszervezetek általában felhívják arra a figyelmet, hogy csak olyan országokban fogadható el az a döntés, hogy nem reintegrálják pályautas módszerrel ezeket a hajléktalan embereket, amilyen pl. Dánia, ahol kitűnő hajléktalanellátás van, és minden lehetséges módot kipróbáltak már az adott személy integrálására.

Úgy tűnik, hogy azok, akiknek létrehozták ezeket a szokatlan lakóközösségeket, szilárd identitással rendelkeznek tekintetben, hogy a társadalom többi részétől teljesen eltérő módon élnek. Ezeket a szokatlan házakat egyértelműen a hajléktalan populáció egyetlen alcsoportja számára hozták létre – a kemény mag számára (szemben az éjjeli menedéket használókkal, volt börtönlakókkal, kilakoltatás vagy családon belüli erőszak áldozataival, dzsumbujban lakókkal, stb.).

A partnerszervezetek részéről általános megjegyzés volt, hogy a programot nem kellene más alcsoportokra kiterjeszteni, mint amelyre eredetileg tervezték – a hajléktalanok kemény magja – mert ez egy végső megoldás, miután a többi, hagyományosabb reintegrációs módszer már kudarcot vallott. Néhány partnerszervezet hangsúlyozta a hajléktalan emberek különböző alcsoportjain (emigránsok, nők, fiatalok, idősek, stb.) belüli kemény mag felismerésének, valamint a támogatás szükség szerinti hozzájuk igazításának fontosságát. Mindenesetre az ilyen szokatlan házak használóinak számát a lehető legalacsonyabban kell tartani.

NINCS REINTEGRÁCIÓ

A módszer végső célja nem a reintegráció, hanem az életminőség javítása. Ez a dán program pragmatikus megközelítést követ, melynek célja, hogy *lakást nyújtson* mindenkinek, ahelyett hogy *integrálna* mindenkit – tekintve, hogy a lakhatás alapvető szükséglet mindenki számára a stabilitás eléréséhez. Valóban, az ilyen projektek résztvevői közül soknak hosszú évek óta ez az első alkalom, hogy életükben van egy biztos pont, és annak biztonságát érezhetik, hogy van saját otthonuk. Miután lakhatási szükségletüket kielégítették, a szociális szolgálatok dolgozhatnak a többi integratív aspektuson (egészségügy, foglalkoztatás).

A legtöbb partnerszervezet elismeri, hogy ez a megközelítés pozitív, mert kisegíti a klienseket az átmeneti lakhatás és utcai lét ördögi köréből. A cél az, hogy a résztvevők állandó, és ne átmeneti lakhatáshoz jussanak. A lakásbérleti szerződés nem kötődik semmilyen társadalmi reintegrációs rendszerhez – de a szociális támogatás így is biztosítva van. Az ilyen lakás státusza azonos egy közösleges lakásával. Tehát nincs elvárva a lakóktól, hogy speciális tevékenységeket végezzenek, reintegrációs vagy foglalkoztatási programokban vegyenek részt. Nem vesztik el otthonukat azért, mert nem követik a reintegrációs programok előírásait. Ezek a lakóközösségek gyakorlatilag a hosszútávú lakhatás egy formáját biztosítják a lakóknak.

Vegyes érzelmekkel fogadták a programot az európai hajléktalanellátók. Néhány országban a szolgáltatók belátják, hogy bizonyos emberek esetében a reintegráció egy olyan ideál, ami nem

mindig reális. Az ilyen emberek általában klasszikus szállókban töltik életük hátralevő részét a többi felhasználóval együtt. A dán gyakorlat azonban alternatív megoldást kínál, ahol az embert individuusként támogatják. Ez reális és pragmatikus választás olyan esetekben, ahol a reintegráció elérhetetlen, és a résztvevők számára elfogadható lakhatási megoldást kínál (noha néhányan úgy vélik, hogy e lakófalvak egyes lakásai nem mindig ütik meg az elfogadható színvonalat). Továbbá néhány szervezet véleménye az, hogy amennyiben e szokatlan lakások lakói hosszabb ideig képesek ilyen környezetben élni, akkor sok szempontból „reintegráltnak” lehet őket tekinteni, hiszen az integráció nem feltétlenül jelenti azt, hogy úgy kell élni, ahogyan az átlagpolgár. Valóban, ezek a szokatlan lakások a társadalom részeként kezelhetőek, ha az ilyen alternatív életformákat „normálisnak” fogadják el.

Más partnerszervezetek számára a dán megközelítés elfogadhatatlan: bármely hajléktalan szolgáltatásnak a rehabilitáció kell, hogy legyen a célja. Az ellentéte valójában az aktív gettósításnak felel meg. Néhányan úgy érzik, etikátlan lenne a reintegráció céljának feladása, de általában egyetértenek azzal, hogy az ilyen módszerek segítségével be lehetne csalogatni és motiválni lehetne a lakókat, hogy további lépéseket tegyenek. Tehát ezek a szokatlan lakások a reintegráció folyamatának első lépéseként tekintendőek, és nem tartós megoldásként. A megközelítést általában elfogadták, de csak mint végső megoldást, feltéve, hogy az összes kevésbé drasztikus esélyt kipróbálták már, és sosem feladva a reintegráció végső célját.

SPECIÁLIS SZÜKSÉGLETEK KIELÉGÍTÉSE

A hajléktalanság kezelésének ez a megközelítése magában foglalja azt a felismerést, hogy az emberek egy része nem illeszthető be a társadalom főáramába, és hogy néhány ember esetében a reintegráció irreális cél. Túl gyakran fordul elő, hogy a hajléktalan emberek szükségletei egy bizonyos csoportba vannak összegyűjtve, és a szolgáltatások „takaró” jelleggel állnak rendelkezésre, ahol azonos szolgáltatás jár mindenkinek. A dániai „specializált” lakhatási forma azon a felismerésen alapul, hogy a hajléktalan emberek is speciális szükségletekkel bíró egyéniségek. Valóban pozitív gondolat az, hogy a szerfogyasztás, egészségügyi probléma vagy lelki zavar olyan helyzetet teremthet, amelyben a hajléktalan emberek nem tudnak „közönséges” lakhatási szolgáltatásokkal élni, és saját „térre” van szükségük ahhoz, hogy élni tudják életüket, legyen otthonuk, amit magukénak mondhatnak, és legyen saját magánszférájuk (eltérően az intézményekben, illetve bizonyos szállókon megszokottól). Az emberek egy részét visszautasítás fogadja az intézményekben és szállókon, mert nem felelnek meg a társas együttélés követelményeinek. A segítséghez való hozzájutás így nehezebbé válik, ami tovább rontja a helyzetet, és az egyén számára egyre valószínűtlenebbé válik a reintegráció folyamatának elkezdéséhez szükséges motiváció összegyűjtése. Ennek fényében fontos, hogy lehetőséget biztosítsunk az önbecsülés visszaszerzésére, az egyénben rejlő lehetőségek kiaknázására, és esetleg ezután lehet javítani az általában vett társadalommal való kapcsolatot. A hajléktalan embereknek nagyon szerteágazó problémái és patológiái vannak. Minél célzottabbak a felajánlott megoldási lehetőségek, annál jobbak lehetnek az eredmények. Minden partnerszervezet elismeri, hogy ez a dán gyakorlat lehetőséget ad az emberek egy olyan csoportjának, akiket amúgy lakhatási és reintegrációs szempontból menthetetlennek ítélnék meg. A dán modell tehát inkább az ártalomcsökkentésre tett utolsó esélyként jellemezhető a hajléktalan emberek problémás kemény magja számára, mint az aktív reintegrációt támogató

megközelítésként. Szóval a módszernek mindenképpen specifikusnak kell lennie, és nem lehet azt általánossá tenni a hajléktalan emberek többi csoportjában.

AZ EGYÉN FELELŐSSÉGE

A dán módszer kétféleképpen alapoz az egyéni felelősségre: először is, a lakók felelősek saját otthonaik fenntartásáért, másodsor, rendszeresen konzultálnak velük arról, hogyan lehetne javítani az életkörülményeiket a lakóközösségben.

Ezekben a lakóközösségekben a hajléktalan személyt egyénként támogatják, és ezért több autonómiát is kapnak. Egy támogató szociális munkás ellenőrzi az egyéneket a lakóközösségben, de a programban szereplő embereket inkább „lakónak” (mint „felhasználónak”) tekintik, saját otthonuk és életterük van, és ezért elkerülhetetlenül másképpen kezelik őket, mint a szállók felhasználóit. Ez néhány esetben hasznos lehet, hiszen így megadatik a lakónak, hogy saját feltételei szerint lakjon, és nagyobb békét, nyugalmat és szabadságot éljen meg. Ezekben a programokban a lakófelelős a mindennapi életének irányításáért, az otthona fenntartásáért és a lakókörnyezetéért. A partnerszervezetek szerint ez elősegítheti az önbecsülésük javulását, ösztönözheti a saját döntéseket, és elérhetővé tesz számukra bizonyos lehetőségeket (a lebegő támogatáson keresztül), amelyek kiegészíthetik őket a helyzetükből. A legtöbb ilyen lakóközösséget civil szervezetek vagy az önkormányzat hozták létre, de bizonyos esetekben a kezdeményezést akár maguk a hajléktalan emberek is megtehetik. Ez történt pár évvel ezelőtt, amikor hajléktalan emberek egy csoportja létrehozta saját lakóközösségét Koppenhága külső kerületében.

Az egyénnek nagyobb a felelőssége ebben a dán programban, hiszen Dániában jellemző a „felhasználók bevonása”. E szokatlan otthonok lakóival rendszeresen megbeszélik, hogyan lehetne a lakóközösséget fejleszteni. Ezek a konzultációs struktúrák már léteznek más európai országokban (Cseh Köztársaság, Franciaország, Hollandia, Írország, Egyesült Királyság), és lassan a többi országban is bevezetésre kerülnek. Ennek az elképzelésnek egyre nagyobb jelentősége van a hajléktalan embereknek nyújtott szolgáltatásokban. Ennek ellenére Európa egyetlen államában sincsen a társadalom által marginalizált embereknek országos tanácsa (mint Dániában), mellyel a kormány rendszeresen konzultál. Néhány partnerszervezet szerint ez nagyon előnyös lenne, míg más ellátóknak az a véleménye, hogy ez éppen ellentétes az ellátók munkájával – hogy segítsenek a hajléktalanoknak legyőzni a hajléktalanságot. Ha lenne a marginalizált embereknek tanácsa, az azt segítené, hogy ezek az emberek még erősebben azonosuljanak saját hajléktalan identitásukkal. Sok partnerszervezet ezért inkább azt támogatná, hogy a hajléktalan emberek a napi életüket befolyásoló helyi ügyekben vegyenek részt, és hagyják a politikát a szakmai szervezetekre.

ERŐS KAPCSOLATI HÁLÓK

A szokatlan lakóközösségek egész gondolata azon alapul, hogy előfordult, hogy marginalizált csoportok spontán módon lakóközösségeket hoztak létre olyan saját kivitelezésű építményekből, melyeket illegális lakásként használtak. Sørensen tanulmánya bemutatja, hogy ezekben erős

kapcsolati hálók alakulnak ki. Ezek a közösségek, úgy tűnik, kielégítik azoknak a lét- és lakhatási szükségleteit, akik egyébként hajléktalanként élnének. A tanulmány ezért azt javasolja, hogy effajta, szokatlan lakásokból álló területeket alakítsanak ki hasonló jellemzőkkel rendelkező csoportok számára, mert ez a megoldás a lakóknak legalább a társas beilleszkedését megoldhatja (ami az első lépés lehet a teljes integráció felé).

Néhány partnerszervezet úgy véli, hogy a dán példa segíthet egyeseknek abban, hogy állandó lakásuk legyen, és ne keljen egyik szolgáltatótól a másikhoz vándorolniuk, és így bátoríthatja az értelmes kapcsolatok és barátságok kialakulását, ami közel állhat a családi élet megtapasztalásához. Az ilyen érzelmi stabilitás a motiváció fontos forrása lehet abban, hogy megtegyék az első lépéseket valamifajta, a szociálisan túlmutató reintegráció irányába.

Noha néhány szervezet felhívta a figyelmet a szokatlan lakóközösségek lehetséges pozitív hatására a társas kapcsolati hálók kialakulására, más szervezetek szerint az ilyen „türelmi zónák”, ahol bármely szociális viselkedés megengedett, melegágyaivá válhatnak a kirekesztésnek, vagy akár az erőszaknak is, ezért rendszeres ellenőrzéssel kell biztosítani, hogy a környezet biztonságos, a szociális beilleszkedést támogató legyen.

A partnerszervezetek arra is felhívták a figyelmet, hogy a közösségek eredetileg nem tervezett és nem szabályozott jellege kedvező lehet az erős társas kapcsolatok kialakulása szempontjából, de nem biztos, hogy ez így lenne a hasonló projektekben is, amelyeket szisztematikusan és formalizáltan építenek fel egy állami program keretében, azzal a céllal, hogy egy, az idők során kialakuló spontán jelenség jellemzőit újratelemeljék.

C. A dán gyakorlattal kapcsolatban felmerülő kétségek

A NIMBY jelenség

A kutatók⁷ szerint a projekttel szembeni NIMBY ('not in my back yard', kb. „örülök neki, ha nem a közelemben van”) attitűd a kezdetek óta nehézséget okozott. A dán programban olyan szociális és földrajzi helyeken kívánják felállítani ezeket a lakóközösségeket, ahol magas fokú a tolerancia. Olyan helyekre szeretnék építeni a közösségeket, ahol a lakók viselkedhetnek a szokásostól eltérően (ellentétben a társadalom többi tagjával, megküzdve saját többszörösen hátrányos helyzetükkel és problémás viselkedésükkel) anélkül, hogy a szomszédokba ütköznenek. Ez különösen érzékeny kérdés, hiszen az elgondolás szerint valójában „türelmi zónát” szeretnének létrehozni, ahol szabadon kialakíthatják alternatív életformájukat.

Általában ahhoz, hogy valaki saját lakáshoz jusson, alkalmazkodni kell bizonyos szociális viselkedési standardokhoz. A szokatlan lakhatási program célcsoportja általában azokból áll, akik a társadalom szélén állnak, és hajlamosak gondot okozni egy „átlagos” lakókörnyezetben. Ezekben a szokatlan lakóközösségekben „türelmi zónához” jutnak azok a hajléktalan emberek, akiknek zavaró vagy problémás a szociális viselkedése, ahol a többi polgárt nem zavarják, és ahol nem kritizálják őket azért, hogy pl. nem vágják le a fűvet, éjjel-nappal hangosak, a ház előtt hagyják a szemetet, stb. Továbbá azok, akik alkoholizálnak vagy drogoznak, és nehezükre esik ezen az életmódon változtatni, ezekben a közösségekben nem lesznek kiüldözve „otthonaikból”,

mivel a Dán Alkotmány kimondja, hogy bárkinek az otthona sérthetetlen. Kiszabhatnak rájuk pénzbírságot, vagy börtönbe küldhetik őket, de nem veszíthetik el az otthonukat.

A szokatlan lakások alternatívája az ilyen, zavaró viselkedésű emberek esetében a börtön vagy a pszichiátriai osztály, de ez nem feltétlenül oldja meg a problémát. Így a „türelmi zóna” gondolata, ahol senki sincs zavarva, néhány partnerszervezet szerint működőképesebb, még akkor is, ha felvetődik a szomszédos területek biztonságának kérdése. Azonban a NIMBY jelenség miatt megtörténhet, hogy az ilyen lakófalvak elszigetelődnek.

IZOLÁCIÓ

Ennek a lakhatási formának a használata megadja a szabadságot a hajléktalan embereknek, hogy másképpen éljenek, de azt is lehetővé teszi, hogy elszigetelten, a társadalomtól elkülönülten lakjanak. A partnerszervezetek kifejezték fenntartásaikat ezzel kapcsolatosan: bármi áron el kell kerülni a szegregációt és a gettósodást. A „két világ” közötti kapcsolatot ideális esetben a lakóközösségeknek nyújtott megfelelő támogató szolgáltatásokkal, illetve rendszeres konzultációval lehet megtartani. Ilyen projekteket kellene beindítani a résztvevők érdekeinek előmozdítására, és semmiképp ne következessen be a már elérhető hajléktalan szolgáltatások színvonalának csökkenése, vagy ezeknek az embereknek az abból való kizárása.

Ez különösen fontos, tekintettel arra, hogy a türelmi zónák létrehozása, amely lehetővé teszi, hogy a hajléktalan populáció kemény magja saját tempójában alkalmazkodhasson a közösségi élethez, problémákat okozhat – amint azt fent kifejtettük. Ha ellenállás mutatkozik a lakókörnyezet részéről az ilyen lakóközösségek felállítása ellen, valószínűsíthető, hogy egyes közösségek izolált területeken fognak elhelyezkedni (pl. korábban üres területeken, vasúti csomópontok vagy autópályák közelében). Valóban ez a helyzet állt elő a jelenlegi dániai szokatlan lakás programok közül néhánynak az esetében.

Ez fokozhatja az érintett személyek kirekesztését, mivel az ilyen elszigetelt területeken általában hiányzik a megfelelő tömegközlekedés és más alapszolgáltatások. Ez elkerülhetetlenül hat ezeknek az embereknek az általában vett társadalommal való kapcsolatára, a munkahelykeresési lehetőségeikre, és befolyásolhatja a majdani motivációjukat arra, hogy miután már erős szociális kapcsolatokat építettek ki, mégis elhagyják a lakóközösséget. Ideális esetben nem ilyen helyszíneket választanak ki a szokatlan lakóközösségek kialakítására. Azonban azokban a projekteknél, amelyek már nagyvárosok külterületein jöttek létre, rendszeresen ellenőrizni kell a közösséget, és kialakítani a tömegközlekedést, ha az amúgy nem biztosított. Néhány szervezet szerint az ilyen elszigetelt közösségeket be is kellene tiltani.

FENNTARTHATÓSÁG

A fenntarthatóság kérdését két különböző szinten is felvetették a partnerszervezetek: a szolgáltató és az egyén szempontjából.

Elsőként a szolgáltatók szemszögéből. Figyelembe kell venni ezeknek az alternatív projekteknél a munkájukra gyakorolt hatását. Az ilyen programok által elvárt rugalmasság – úgy, mint türelmi zónák létrehozása, ahol a lakók saját tempójukban alkalmazkodhatnak – a szociális támogató személyzet számára nem mindig könnyen kivitelezhető. Ezek a szokatlan lakások további képzeteket igényelhetnek, hiszen a munkafeltételek eltérőek az intézményekben vagy szállókön

megszokottól. A szociális munkások egyedül dolgoznak, szemben az intézményekkel vagy szállókkal, ahol kollégák veszik őket körbe. Ellentétben az intézményekben vagy szállókon szokásostól, ezeknek a szokatlan lakásoknak a lakói saját lakással és szabályos lakásbérleti szerződéssel rendelkeznek, ami azt is jelenti, hogy otthonaik felett formális jogokkal bírnak. A szolgáltatónak ezért kevesebb beleszólása van a hajléktalan ember döntéseibe, és alkalmazkodnia kell a lakó egyéni szükségleteihez, akinek magasabb elvárásai is lehetnek amiatt, hogy a programban nagy hangsúlyt kap az egyén felelőssége. Néhány partnerszervezet felhívja a figyelmet a lehetséges problémákra, amiket az összes döntésnek a lakóra bízása okozhat, mivel a hajléktalan emberek (különösen a többszörös magatartászavarral rendelkezők, akiknek a szokatlan lakás program szól) nem mindig tudják felmérni saját szükségleteiket, és a szociális munkásoknak sokszor olyan elvárásoknak kellene megfelelniük, amelyek esetleg nem tükrözik jól a lakó valós szükségleteit.

Azt is meg kell fontolni, hogy ez a támogatás akár vég nélkül igénybevehető lenne. Ez egy állandó, és nem átmeneti lakhatási forma – ezeknek a szokatlan lakásoknak a lakói sokszor hosszabb távon igénylik a segítséget, akár egész életükben. Ez egyértelműen felveti a fenntarthatóság kérdését. A szokatlan lakások lakóinak vannak bizonyos egyéni kötelességeik a lakókörnyezetük gondozásában, de rendszeres szociális támogatásra és állandó felügyeletre van szükségük. Néhány esetben a lakók hagyományosabb lakhatási formákba költöznek tovább, de sokan közülük hosszútávon ezekben a szokatlan lakásokban maradnak. Ezeket a szokatlan lakásokat dinamikusnak kell tekinteni, amelyekben a lakók cserélődnek, és végül akár a továbkköltözés mellett dönthetnek. Azonban mindig ott van annak a veszélye, hogy ezeket a szokatlan lakóközösségeket elfogadják a „normál” társadalom részeként, és emiatt a lakók végeláthatatlanul benne ragadnak ebben a helyzetben.

Másrészről, a partnerszervezetek felvetették a program fenntarthatóságának kérdését az *egyén* szempontjából. Ezek a projektek elfogadható szociális környezet kialakítását tűzik ki célul, ahol erős társas kapcsolatok alakulnak ki, és amely támogatja a társadalmi beilleszkedést. Azonban a partnerszervezetek a projektekben a biztonság kérdését is esetleges problémaforrásként azonosították, mivel az erőszakos viselkedés kockázata igen magas, amikor pl. mentális betegséggel és alkoholproblémával küzdő hajléktalan veteránok élnek együtt egy támogató szociális munkás rendszeres felügyelete mellett. Ez esetleges veszélyt jelenthet mind a többi lakó, mind a szociális munkás számára. Az, hogy a megközelítés hosszútávon hatékony-e, majd a későbbiekben fog kiderülni. De fennáll a fenntarthatóság kérdése az *egyén* szempontjából, azaz hogy mennyi ideig tudnak az emberek fenntartani egy ilyen életformát anélkül, hogy veszélyeztetnék saját érzelmi és fizikai egészségüket és jóllétüket.

RUGALMASÁG

A partnerszervezetek elismerték az alternatív dán megközelítés előnyeit, hogy kielégíti a hajléktalanok egy speciális csoportjának speciális igényeit, akik korábban nem jártak szerencsével a hajléktalanellátás hagyományos formáival, és ezért reintegrálhatatlannak minősítették őket. Azonban sokan hangsúlyozták annak fontosságát, hogy a szokatlan lakhatási megközelítés rugalmasabbá váljon, és könnyebb legyen a lakóknak továbkköltözni, ha arra készen érzik magukat. Az emberek változnak – csak mert valaki nem tud beilleszkedni a szélesebb közösségbe ebben a hónapban, még nem biztos, hogy a jövő hónapban sem lesz képes a fejlődésre. Ha az

emberek megváltoznak, fejlődnek és motiválttá válnak, lehetőséget kell kapniuk arra, hogy közösséges lakásba költözzenek. A FEANTSA szolgáltató szervezeteinek aggodalma az, hogy ezt elsődlegesen *állandó* lakhatási formának tekintik, ami korlátozhatja a projekt flexibilitását. Ezek a szokatlan lakások jó kiindulási pontként szolgálhatnak a kérdéses célcsoport számára, de a projektnek rugalmasnak kell lenni, és a támogatást a változó körülményekhez igazítani.

ÁTÜLTETHETŐSÉG

Európa sok országában a kormány konzultál a hajléktalanellátó szolgáltatókkal és programokat indít a hajléktalanság jelenségének kezelésére (amelyet a Szociális Ügyek Minisztereinek Tanácsa 2005 márciusában kiemelt tevékenységnek nyilvánított – lásd a Tanács média közlését). A partnerszervezeteknek ezért jelenleg módjában áll specifikus javaslatokat tenni saját kormányuknak, és nyilvánvalóan meg fogják fontolni hasonló projektek felállítását saját országos és helyi körülményeiknek megfelelően. Néhány országban már vannak hasonló projektek, pl. a franciaországi „maisons-relais”, vagy más hasonló projektek Magyarországon, Lengyelországban, az Egyesült Királyságban vagy Hollandiában. Más országok éppen fontolgatják modell projektek felállítását ezzel a megközelítéssel (Luxemburg, Románia). A partnerszervezetek szerint elvileg ez a dán gyakorlat átültethető más nemzet kontextusába, de az ilyen transzformálások mindig alapos elemzést, szakértelmet és a helyi szükségleteket és lehetőségeket tükröző változtatásokat igényelnek. Ezért fontos a dán stratégia egyes elemeinek figyelembevétele, amikor a lehetséges átültethetőségről születik döntés.

A DÁN KULTÚRA

Először is, történelmi oka van a dán társadalom toleráns attitűdjének az alternatív lakhatási formákkal szemben⁸. Az urbanizációs folyamat során (ami az '50-es évekre datálódik) a lakáshiány miatt gyakorlat volt, hogy a családok átmenetileg saját készítésű építményekben laktak a nagyvárosok központja közelében. Ezekon a területeken a lakások kicsik, és sokszor saját készítésűek voltak. A dán politikai kultúrát is a kompromisszumok jellemzik. Ez kitűnik a hajléktalanság elleni küzdelem alternatív dán megközelítéséből, de a rendőrség pl. drogokkal szembeni toleránsabb attitűdjén is látszik.

Fontos hangsúlyozni, hogy ez a fajta megoldás csak olyan országok esetében elfogadható, amelyekben már igen fejlett jóléti szolgáltatások, valamint integrált hajléktalanpolitika és -ellátás működik. Csak ilyen körülmények között tarthatunk egyes embereket integrációra alkalmatlannak.

CÉLCSOPORT

A szokatlan lakhatási forma a hajléktalan populáció nagyon specifikus és szűk rétegét érinti. A partnerszervezetek úgy vélik, hogy a célcsoportot nem szabadna a hajléktalanok más alcsoportjaira is kiterjeszteni. Nem ez lehet a megoldás a fedél nélküliek számára, és különösen nem a nem megfelelő lakhatásban élők számára (lásd a Hitvallást). A dán szokatlan lakásokon alapuló modellek nem válhatnak a hajléktalanság általános megoldásává. A hajléktalan populáció nagyobb részét lehet integrálni. Néhány partnerszervezet aggodalmát fejezte ki, hogy a szokatlan lakhatási modellt a hajléktalanság problémájának általános megoldásaként ültetik majd át más országokba, és gettókat hoznak létre a hajléktalan emberek számára.

Továbbá az, hogy kimondottan a kemény magot vegyék célba, különösen fontos, hiszen a célzottabb megközelítés általában jobb minőségű szolgáltatásokat szül. Ezt a programot csak többszörös problémákkal rendelkező embereknek szabad kínálni, akik már évek óta az utcán élnek – és semmiképpen se bevonni olyanokat, akik egyértelműen motiváltak az életük megváltoztatására. A szociálisan vegyes csoport (pl. nők és férfiak) járhat előnyökkel, de a lakókat elővigyázatosan kell kiválasztani.

UTÁNKÖVETÉS ÉS ÉRTÉKELÉS

A dán kormány által javasolt megoldás hatékony lehet, de mindenképpen szoros utánpótlást kell fenntartani. Az ilyen projektek sikerét azon lehet lemérni, hogy kielégítő életminőséget nyújtanak-e a lakóknak. Azonban a projektnek a lakók szempontjából ambíciózusnak kell lennie, és mindig támogatnia kell őket abban, hogy az integráció irányába mozduljanak. Az asszisztenseknek és szociális munkásoknak sosem szabad elfelejteni az integrációs célt. Fontos rendszeres időközönként minden egyes résztvevővel leülni és megbeszélni, hogy ez az ellátási forma az egyén változásai ellenére továbbra is megfelelő szolgáltatásokat nyújt-e – az, hogy valaki egy adott pillanatban nem képes beilleszkedni, nem jelenti azt, hogy erre sosem lesz alkalmas.

Az utánpótlás elengedhetetlen, ha személyre szóló segítséget szeretnénk nyújtani a specifikus szükségletek kielégítésére. Döntő jelentőségű, hogy elérhető legyen a személyes segítség és támogatás azon lakók számára, akik ezt igénylik, és biztosítani kell a hozzáférést a szokásos szociális, egészségügyi és foglalkoztatási szolgáltatásokhoz. A szociális munkásnak nem csak a lakószövetségekkel és önkormányzatokkal kell tartani a kapcsolatot, nem csak a praktikus aspektusokban nyújtani segítséget (fizetni a számlákat, lakbért, stb.), hanem bizalom alapuló kapcsolat kialakítására kell törekedni a lakókkal. Amennyiben a dán szokatlan lakás programot átültetik más országokba, együtt kell járnia ugyanilyen jóléti támogatással is: az ilyen szokatlan lakásokban lakó emberek lakhatási támogatást vagy nyugdíjat kapnak, amely elegendő forrást biztosít akár a szokványos, akár a szokatlan lakhatás finanszírozására.

MINŐSÉGI ELŐÍRÁSOK

A legtöbb partnerszervezet egyetért abban, hogy a dán megközelítés valóban jó irányba mutató, amennyiben a kínált szolgáltatás és lakhatás jó minőségű. A kérdéses szokatlan lakások minősége fontos kérdés, amikor a program átültethetőségét fontolgatjuk. A lakások minőségéhez való hozzáállás, úgy tűnik, azon múlik, hogy a lakhatást állandó vagy átmeneti megoldásnak tekintjük-e. Ha ennek a lakhatási formának állandó megoldást kell nyújtania, akkor a projekt irányítóinak gondoskodnia kell arról, hogy a lakások megfeleljenek az egészségügyi, biztonságtechnikai és személyiségvédelmi előírásoknak, hogy elkerüljék a rossz minőségű lakhatás veszélyét. Az ilyen szokatlan lakóközösségek kialakulásának spontán jellege miatt előállhat az a helyzet, hogy a lakások nem felelnek meg a minőségi előírásoknak (egyes dán projektekben az emberek lakókocsokban vagy deszkabódékban laknak, amely más országokban szubsztandard lakhatásnak számít). Azonban ha ezt a lakhatást átmeneti, és nem végső megoldásnak tekintjük, akkor az lenne a cél, hogy elkerüljük a lakók túl jó minőségű szokatlan lakásokba költöztetését, hogy motiváltak legyenek a továbbköltözésre, a jobb megoldásokra, pl. a hagyományos lakhatásra. Ez igazolhatja az egyes dán lakóközösségek viszonylag alacsony színvonalú lakásait. Azonban a

partnerszervezetek általában egyetértenek abban, hogy bármely felkínált lakhatásnak meg kellene felelnie az ország minőségi előírásainak minimumának.

KIS PROJEKTEK

Az ilyen projekteknek nem a „fentről lefelé” megközelítést kellene követniük, hanem valós igényeknek kellene életre hívni őket. Ezért a dán példa bármely átültetésekor inkább kicsiben, mint nagyban kell gondolkodni. Világos, hogy ez nem lehet általános megoldás a hajléktalanság problémájára, hanem csak szűk és specifikus célcsoportra szabad alkalmazni. Továbbá a lakhatás ezen közösségek némelyikében esetleg nem felel meg a minőségi előírásoknak (mivel ezek a projektek sokszor spontán módon szerveződnek): fabódék, lakókocsik, kunyhók, melyekben sokszor még beltéri fürdőszoba, zuhanyzó vagy mellékhelyiség, illetve központifűtés sincs). Ezért a partnerszervezetek azt javasolják, hogy a dán megközelítést csak kisebb projektekre alkalmazzák. Az ilyen projektek kiterjesztése hatással lehet a már meglévő, a hajléktalan emberek reintegrációját célzó programok támogatására.

KÖZPONTI ELHELYEZKEDÉS

A program eredeti célja az, hogy ezeket a közösségeket nagyvárosokban hozzák létre, hogy garantálva legyen a nagyváros közszolgáltatásaihoz való hozzáférés, olyan helyeken, ahol a szomszédokat magas toleranciaszint jellemzi. A lakókkal folytatott megbeszélések⁹ azt mutatják, hogy akkor a legelégedettebbek, ha a városközpont közeli területek lakóövezeteiben élhetnek. Döntő fontosságú, hogy az ilyen közösségek ne szigetelődjenek el. A partnerszervezetek látják az ilyen közösségekben rejlő lehetőségeket, de ezek megkérdőjeleződnek, ha azok nagyvárosok külterületein jönnek létre, amely esetleg azt is jelentheti, hogy marginalizált embereknek hoznak létre lakóövezeteket. A dán példát nem arra kellene más országokban felhasználni, hogy ezeket az embereket elrejtse a társadalom elől. Fontos, hogy ezek az emberek ne veszítsék el a társadalommal való kapcsolatukat, hogy ne fokozódjon kirekesztettségük. Ha ezek a projektek földrajzilag elszigetelt területeken valósulnak meg, az akadályozhatja a foglalkoztatást és más szolgáltatások elérhetőségét, így korlátozhatja a lakók életerejét.

A FELHASZNÁLÓK RÉSZVÉTELE

Az ilyen szokatlan lakás programok minősége akkor szavatolható, ha a lakók részt vesznek a telepek irányításában és értékelésében. A lakókörnyezet bármely ellenőrzésének és értékelésének a lakók elégedettsége és értékelése körül kell forognia. A siker kulcsa a párbeszéd és a személyes figyelem. A felhasználók részvétele Dániában jól kidolgozott része a hajléktalanpolitikának (lásd NAPsIncl 2003-2005), amely a társadalmilag marginalizált emberek nemzeti tanácsán és a felhasználókkal a szolgáltatások minőségjavításának érdekében folytatott rendszeres konzultációkon keresztül valósul meg. Külön Tanács alapítása a társadalmilag marginalizált emberek számára meglehetősen vitatható. Néhány partnerszervezet üdvözlé ezt a saját országában, míg mások ezt nem támogatják (lásd *Az egyén felelőssége*).

Mindenesetre a felhasználók részvétele szervezeti szinten sok országban jelen van, és Európában egyre fontosabb fogalomnak számít a hajléktalanellátásban. A szokatlan lakóközösségek csak akkor működhetnek más környezetben is, ha a felhasználók részvétele központi eleme a

projektnek. A későbbi lakókat már a projektek tervezésébe be kell vonni, azért, hogy a program hosszútávú lakhatást kínáljon nekik. Ideális esetben a célcsoportnak próba-szerencse alapon kellene résztvennie a lakások tervezésében.

KÖVETKEZTETÉS

A partnerszervezetek összehasonlították a dán „szokatlan lakhatási megoldások szokatlan életformákhoz” (‘unusual housing for unusual lifestyles) megközelítést és az Egyesült Királyság integrált pályaut modelljével, az „Utcán alvás elleni stratégiá”-val (‘Rough Sleepers Strategy, RSS), amelyet a 2004-es Peer Review program keretében értékelték.¹⁰ Az RSS erőssége az volt, hogy a legrászorulóbbaknak kínált elsősorban lakhatási, egészségügyi, addikciós és más támogató szolgáltatásokat. Javította a szolgáltatásokhoz való hozzáférést azok számára, akik változtatni akartak viselkedésükön, vagy kezelni drog- és/vagy alkoholproblémájukat, és biztonságos, hosszútávú, akár önálló, akár támogatott lakhatáshoz jutni. A hajléktalanság kezelését bármely országba először mindig ezzel a megközelítéssel kell kezdeni, és általában ez eredményre is vezet, amennyiben a folyamatot időben beindítják és folyamatosan fenntartják. A dán „szokatlan lakások” lakóközösségei olyan emberek számára nyújtanak megoldási lehetőséget, akik nem tudnak normál lakhatási közösségben élni, és akik különben folyamatos körforgásban lennének a hajléktalan intézmények és az utca között. Ezekon a helyeken az ilyen embereknek ugyanolyan joguk van az otthonukhoz, mint Dánia többi lakosának, de itt több lehetőség van „másnak” lenni, nagyobb a tolerancia és a szabadság. A fő cél nem az integráció, hanem segíteni a lakóknak olyan életformát kialakítani, amelyet kielégítőnek tartanak.

Sok partnerszervezet az angliai és a dán megközelítést nem egymástól nagyban eltérőnek, hanem egymást kiegészítőnek tartja. A dán modell egy alacsonyabb szintű lépés az RSS reintegrációs pályautjában, még akkor is, ha itt a cél nem az integráció. A „szokatlan lakások” tehát kiegészítőként működhetnek, és betölthetik a reintegrációs folyamatban támadó lyukakat, amennyiben nem általános, hanem végső megoldásként használják őket. Az utcán élőknek mindig lehetőséget kell kapniuk, hogy normál lakhatáshoz jussanak, de ha ez nem működik, akkor más lehetőséget kell nekik biztosítani specifikus, azonnali igényeik kielégítésére. A dán megközelítésnek nem szabad befolyásolnia a már meglévő integrációs szolgáltatásokat és lehetőségeket, hanem további esélyt kell nyújtania azok számára, akik az összes többi lehetőséget már kimerítették, és nem jártak szerencsével. A dán megközelítés sok szempontból előnyös hatású: a dán kormány hajlandó megfontolni szokatlan alternatívákat, kreatív és pragmatikus megoldásokat találni a hajléktalanság bizonyos formáinak kezelésére, és nagy beruházásokat eszközölt a „szokatlan” lakások kiépítésével.

A dán környezetben a hajléktalanság nem feltétlenül a lakhatás hiányával függ össze, hiszen a jóléti állam mindenkit lakáshoz próbál juttatni, és olyan hajléktalan szolgáltatások állnak rendelkezésre, amelyek jócskán kínálnak integrációs lehetőségeket. A hajléktalan populáció kemény magja tehát inkább viselkedési problémákkal küzd, azok akadályozzák meg őket a dán hatóságok által kínált hagyományos lakhatások használatában. Más országokban, ahol a közintézmények hajléktalanoknak kínált szolgáltatásai kimerülnek a sürgősségi ellátásban (ingyenkonyha, fapad, stb.), nem ez a helyzet. Az ilyen nemzetek esetében a „szokatlan lakás” megközelítés nem jó megoldás. A dán modellt csak megfelelő környezetbe, megfelelő okok miatt lehet átültetni. A hajléktalanság kezelésének ez a megközelítése az egyének sorsát saját kezükbe

helyezi, ahelyett, hogy normalizálni és szocializálni próbálná őket. Ezek a lakófalvak arra is használhatók, hogy ezeket az embereket olcsón és könnyen eltüntessék a nyilvánosság elől, ahelyett, hogy napi szinten konfrontálódni kellene velük.

A hajléktalanoknak szóló szolgáltatások célja az kell, hogy legyen, hogy a hajléktalan populációban felmerülő minden szükségletre szolgáltatásokat, elhelyezést kínáljanak. Sok partnerszervezet megfontolná a dán példán alapuló modell projekt beindítását, de ügyelve arra, hogy a projekt összhangban legyen a résztvevők érdekeivel; biztonságos, megbízható és minőségi szolgáltatásokat nyújtva, melyek nem veszélyeztetik a reintegrációra való esélyeiket.

---

¹ A 'freak houses for freak people' (fura lakások fura embereknek) fordítást a dán hatóságok választották a 'skaeve huse til skaeve existenser' dán kifejezés fordítására.

² Ebben a programban az Európai Bizottság minden évben a jó gyakorlat 8 különböző példáját választja ki, amelyeket azután egyenkénti peer review találkozókra elemeznek, amelyeken az érintettek széles köre jelenik meg: az országok minisztériumai, nemzeti szakértők, európai szakértők, szolgáltatók, felhasználók, regionális és helyi hatóságok.

³ Dánia, Észtország, Cseh Köztársaság, Magyarország, Franciaország, Luxemburg, Spanyolország, Portugália, Egyesült Királyság, Hollandia, Lengyelország, Németország, Ausztria, Írország, Oroszország, Svédország és Olaszország.

⁴ Sørensen: P. L. (1993) „Drommenes Port”. Undersogelse af usoedvanlige boligomrader (SUS, Socialt udviklingscenter Storkobenhavn), Koppenhága

⁵ A hajléktalanság és lakhatásból való kirekesztettség európai tipológiája – lásd a Függelék a teljes tipológiáért

⁶ Dán NAPIncl 2003-2005 (National Action Plan on Social Inclusion, Társadalmi befogadással kapcsolatos nemzeti cselekvési terv)

⁷ Volker Busch-Geertsma, „Tolerance of unconventional housing forms and the programme freak houses for freak people” (A szokatlan lakhatási formák iránti tolerancia, és a fura lakást fura embereknek program) in 'Homelessness policies in othe EU countries' (2001)

⁸ Lásd Volker Busch-Geertsma (2001) elemzését

⁹ Boliger og hjem særligt udsatte (Lakhatás és otthon különösen kiszolgáltatott csoportok számára), Bascon A/S és CASA jelentése, Dán Szociális Ügyek Minisztériuma, 2004

¹⁰ Lásd FEANTSA Shadow Peer Review 2004

¹¹ Lásd a FEANTSA weboldalát

1. FÜGGELÉK

PARTNERSZERVEZETEK¹¹

Armáda spásy (Cseh Köztársaság)

Arrels Fundació (Spanyolország)

BAWO (Ausztria)

Caritas España (Spanyolország)

Confédération Caritas Luxembourg (Luxemburg)

FAPIL (Franciaország)

Federatie Opvang (Hollandia)

FILOS (Spanyolország)

FIOpsd (Olaszország)

Focus Ireland (Írország)

Magyar Máltai Szeretetszolgálat (Magyarország)

Pomeranian Forum a Hajléktalanságból Kitörés Segítésére (Lengyelország)

Prohabitatge (Spanyolország)

RAUXA (Spanyolország)

ReFoMix (Magyarország)

SAD (Cseh Köztársaság)

Magyar Üdvhadsereg (Magyarország)

SBS §94 (Dánia)

Serviço Jesuíta aos Refugiados (Portugália)

St Mungos (Egyesült Királyság)

Svéd Lakhatás- és Hajléktalanságügyi Hálózat (Svédország)

Tallinna Hoolekande Keskus (Észtország)

Udenfor (Dánia)

Zebra Alapítvány (Oroszország)

2. FÜGGELÉK

KÉRDŐÍV

Célpopuláció

Ez a modell láthatóan a hajléktan emberek kemény magját hivatott kezelni – azokat, akik általában az utcán élnek, és a dán társadalomba való visszailleszkedésre semennyi, vagy nagyon kevés esélyük van többszörös problémáik miatt. Úgy véli-e, hogy ezt a támogatott lakhatási programot ki kellene terjeszteni a „hajléktalan” emberek más csoportjaira is (átmeneti szállókön élők, emigránsok, hajléktalan fiatalok, stb.)?

Egyéni igényekhez való alkalmazkodás:

Az „alternatív lakhatás” biztosításának ez a gyakorlata, melynek célja bizonyos egyének komplex szükségleteinek kielégítése, innovatívnak számít. Ez a fajta támogatott lakhatás (melynek nem feltétlenül célja a reintegráció) valódi megoldás lehet? Hatékony módja-e ez a felhasználók segítésének?

Felhasználói részvétel:

A felhasználók részvétele ön szerint a program előnyös tulajdonsága? A társadalmilag marginalizált emberek Tanácsa fontos eleme a dán szociálpolitikának – hasznos lenne ez az ön hazájában is? Létezik már ilyen intézmény az ön országában?

Más országokba való átültethetőség:

Jól illeszkedne egy ilyen program az ön országában (figyelembevétel az ön hazájában élő hajléktalan emberek számát és jellemzőit)? Milyen támogatott lakhatási formák léteznek az ön országában?

Rough Sleepers Strategy (Utcán alvás elleni stratégia, RSS):

Míg az angliai RSS (1999-2002) pályautas, lépcsőről-lépcsőre megközelítést követ, ez az „alternatív lakhatást az alternatív élethez” program a szükségletekből indul ki, és a végállomás nem feltétlenül a reintegráció. Mi a véleménye e két különböző megközelítésről (célok, módszerek, eredmények)?

3. FÜGGELÉK

HITVALLÁS

Fogalmi kategória		Operacionalizált kategória	Al-kategória	Leírás
Fedélnélküli	1	Közterületen élő (hajlék nélkül)	1.1 1.2	Utcán élő Utcai szolgálat felvette vele a kapcsolatot
	2	Éjjeli menedéken lakó és/vagy arra kényszerülő, hogy naponta több órát közterületen töltsön	2.1 2.2 2.3	Alacsony küszöbű / közvetlenül hozzáférhető menedék Elrendezett (pl. alacsony költségű hotel) Rövidtávú szálló
Lakástalan	3	Hajléktalan szálló / átmeneti szállás	3.1 3.2 3.3 3.4	Rövidtávú hajléktalan szálló Átmeneti lakhatás (időtartam-meghatározás nélkül) Átmeneti lakhatás (átmenetként meghatározva) Átmeneti (hosszabb távú maradásra)
	4	Női szálló / menedék	4.1 4.2	Menhely Támogatott lakhatás
	5	Lakhatás politikai menedékjogot kérőknek és emigránsoknak	5.1 5.2 5.3	Menekülttáborok Hazatelepülők elhelyezése Migráns Munkásszállók
	6	Intézményt elhagyók	6.1 6.2	Büntetésvégrehajtási intézetek (az időtartam az ország által meghatározott) Intézmények (ápolási és kórház)
	7	Segítők által támogatott lakhatás (hajléktalan emberek számára)	7.1 7.2 7.3 7.4	Támogatott lakhatás (csoportos) Támogatott lakhatás (egyéni) Foyer Tizenéves szülők elhelyezése
	8	Nem lakásbérlet	8.1 8.2	Átmenetileg rokonoknál vagy barátoknál lakik (nem ő választotta) (Lakhatási/Szociális Szolgálati priusz) Lakásban lakik legális szerződés nélkül (kivéve illegális lakásfoglalók)
	9	Kilakoltatási parancs	9.1 9.2	Törvényi végzés végrehajtása (bérelt lakás) Visszatulajdonlási végzés (tulajdon)
10	Erőszak	10.1	Partner vagy rokonok általi erőszaktól fenyegetetten élő (rendőrségi jegyzőkönyv a sérelmekről)	
Nem megfelelő lakhatás	11	Átmeneti struktúra	11.1 11.2 11.3	Mobil ház / lakókocsi (amely nem szünidő eltöltésre szolgál) Egy helyszín illegális elfoglalása (pl. Roma / Utazó) Egy épület illegális elfoglalása (squatting, illegális lakásfoglalás)
	12	Alkalmatlan lakhatás	12.1	Az ország törvényei szerint lakhatásra alkalmatlan szállás (elfoglalt)
	13	Szélsőségesen túlszűfolt	13.1	Az ország törvényei szerint a lehető legnagyobb mértékben zsúfolt